

Avelsplan för Gotlandskanin

Fastställd av styrelsen för Föreningen Gotlandskaninen, oktober 2017.

Rasen gotlandskanin

Kaniner har hållits som husdjur i Sverige åtminstone sedan 1500-talet, medan vildkaninen infördes i Sverige 1903. Tamkaniner hade en roll i äldre tiders självhushåll, den hölls mest för köttet och pälsens skull och fanns i lokalt anpassade varianter. På 1960-talet hade intresset att hålla kaniner så, minskat så mycket att man beförde att den gamla bondkaninen, det vi idag kallar lantraskanin, hade dött ut.

Under 1970-talet efterlyste Hans Falk sin barndoms kaniner och fick kontakt med Karin Malmros och Elsa Hellgren på Gotland som höll kaniner av den gamla stammen. Karin och Elsa började då att aktivt leta efter, och hittade, fler besättningar med intressanta kaniner. Dessa djur inventerades 1993 och djur utan känd inblandning av annan ras registrerades i en stambok. 2007 mönstrades två ytterligare kaniner med säkerställd härstamning in i rasen. Sedan dess är stamboken sluten. Genbanken för gotlandskanin består av dessa djur och dess ättlingar. Gotlandskanin är alltså en lokal variant av den gamla svenska lantraskaninen.

Föreningen Gotlandskaninen

Eftersom lantrasen gotlandskanin hotades av utrotning, bildades 1984 en ideell förening för Gotlandskaninens bevarande av uppfödare som ville säkra rasens framtid samt sprida kännedom om rasen. Föreningen antog namnet **Föreningen Gotlandskaninen**. Föreningen kan enligt sina stadgar även åta sig bevarandearbete om ytterligare besättningar av lantraskaniner uppmärksammas och så har skett med det vi nu kallar mellerudskanin.

Föreningen bedriver genbanksverksamhet. Det innebär att ett genbankskontrakt upprättas med enskilda djurägare. Dessa föder upp och utfärdar genbanksintyg på kaniner enligt föreningens regler. Djurägarna rapporterar en gång per år om uppfödningen till föreningen. I samband därmed registreras samtliga genbanksdjur i föreningens genbanksregister (stambok) för gotlandskanin.

Identifiering och registrering av djur

Till varje genbanksdjur hör ett numrerat genbanksintyg med bland annat uppgifter om härstamning och individuella kännetecken.

Fram till och med år 2008 skedde individmärkning genom tatuering i kaninens öron enligt en fastställd mall. Från och med 2009 finns inte något märkningstvång av enskilda genbanksdjur på grund av att djurägarna inte längre själva tillåts att tatueringsmärka sina kaniner. Kaninerna ska dock numreras enligt mallen och numret noteras på genbanksintyget. Varje godkänd genbanksbesättning har ett unikt nummer som består av 1-4 siffror. Gotlandskanin får dessutom bokstaven G före besättningsnumret (mellerudskanin M). Kaninen får ett individnummer utifrån vilket år den är född, i vilken kull för året den ingår i och vilket individnummer den ges i kullen. Exempelvis kan kaninens totala registreringsnummer se ut som följer: G123-1623. (Genbank 123, född 2016 i kull 2, individnummer 3 i kullen).

Kaniner som används i avel ska säkert kunna identifieras på något sätt. Om kaninen märks med chips, med fotring, genom tatuering eller på annat sätt ska detta anges på genbanksintyget. Om kaninen inte är individmärkt ska fotodokumentation av icke enfärgade djur åtfölja genbanksintyget. Används självkopierande genbanksintyg med löpnummer 16 010 eller lägre krävs dessutom en beskrivningsblankett som komplement till genbanksintyget om kaninen är omärkt.

Rasram för gotlandskanin

En rasram ska beskriva i princip alla djur inom en lantras. Den får inte förväxlas med en rasstandard, som beskriver det ideala utseendet hos ett djur av rasen.

Eftersom gotlandskaninen aldrig avlats mot en rasstandard är variationen inom rasen stor. Gotlandskaninen finns i nästan alla färger och teckningar en kanin kan ha men dessa är inte renodlade som utställningsrasernas. Av inventeringsdjuren (106 st.) var drygt 60 % brokiga (scheckar), drygt 20 % hade rena färger, knappt 20 % var viltfärgade och 2 st. tigrerade (japantecknade). Av kaninerna med rena färger var en albino. En kanin var ”blue & white” (otterfärgad, blå med vit buk). Denna och ytterligare en kanin som var svart, var synliga bärare av wieneranlag (har enstaka vita tecken och blå ögon).

Pälsen har normal struktur med underull och täckhår. Honor och hanar vid normalhull väger mellan 3 och 5 kg. Kaninen är av medelstorlek och könen har oftast något olika kroppsform. Honans kropp är relativt långsträckt medan hanen generellt är något mindre och mer kompakt till formen.

Benstommen är vanligtvis spenslig, skulderpartiet smalt, medan rygg och lårparti oftast är kraftfullt och välmusklat. Huvudet har könsprägel; honans är finmejslat medan hanens är rundare med fylligt käkparti. Hos båda könen är nospartiet avsmalnande och utan särskilt markerade noskuddar (morrhårskuddar).

Öronen är upprättstående, tunna, smala och snarare spetsiga än runda till formen. De är proportionerliga i förhållande till resten av kroppen. Bruna ögon är vanligast men alla ögonfärger förekommer.

Rexpäls (förkrympta täckhår) och väduranlag (hängande öra) är varianter som inte fanns synligt vid inventeringen. Dessa egenskaper är gränsfall som inte ska förstärkas. I nuvarande population är finns ingen förekomst av vädursöron. Rexpäls har ungefär 1 % av populationen.

Gotlandskaniner är hårdiga och friska djur som bör bo utomhus. De är livliga och nyfikna och visar ofta stort intresse för sin omgivning. Särskilt honor med ungar kan bevaka sitt revir men kaninerna får inte vara aggressiva mot människor. Honorna är goda mödrar och kullar på uppemot 10 ungar är inte ovanligt men kullstorleken ligger vanligen på 6-7 ungar. Både hanen och honan kan antas påverka kullstorleken.

Hanen får inte vara aggressiv mot honan. Gotlandskaninen kan bli 6-8 år gammal och fortfarande vara fertil. Den är anpassad till naturlig mat såsom ängshö och färskt bete, kvistar, rotfrukter och grönsaker och mår därför inte bra av kraftig utfodring med t.ex. pellets.

I princip alla gotlandskaniner ska finnas inom rasramen. Avelsbasen ska inte förändras genom ensidiga avelsurval. Lynne, hälsa och reproduktionsförmåga är viktigare än färg och teckning. Variationen inom rasramen ska bevaras. Därför är det viktigt att jämföra dagens gotlandskaniner med äldre tiders gotlandskaniner så att inte deras karaktäristiska egenskaper förändras.

Alla ungar i en kull behöver inte vara lämpliga som avelsdjur trots att de är födda i en genbanksbesättning. Två kaniner som av samma anledning ligger i rasramens ytterkant bör inte bilda avelspar. Även om man inte själv håller kaninerna som hushållsdjur är det viktigt att ha självhushållning i åtanke när man väljer avelsdjur.

Rasramen kan behöva justeras om det i framtiden dyker upp ej tidigare dokumenterade varianter eller egenskaper inom rasen.

Populationens storlek

När bevarandearbetet startade genom inventeringen 1993 fanns 114 potentiella founders (rasens grundare, vars enda släktingar i populationen är dess ättlingar). 88 av dessa kom att användas i aveln. I den levande populationen 2017 finns ättlingar efter 67 founders.

Sedan starten har populationen långsamt, men stadigt, växt i antal. I september 2017 fanns totalt 9 605 kaniner i stamboken, varav 1 052 var levande och registrerade i godkända genbanksbesättningar. Av dessa var 41 % hanar och 59 % honor. Strävan är att ha så jämn könsfördelning som möjligt.

Matadoravel ska undvikas, men föreningen har inga bindande riktlinjer för hur många avkommor en hona eller hane kan få ha. De använda reglerna för att motverka inavel (se nedan under Avelsarbetets genomförande), bedöms vara tillräckligt effektiva.

Utöver de registrerade gotlandskaninerna i godkända genbanksbesättningar finns ett betydande antal oregistrerade djur i genbanksbesättningarna, fram för allt ungdjur. Dessutom finns ett okänt antal registrerade gotlandskaniner hos ägare som inte har godkänd genbank. Antalet godkända genbanker var 211 i september 2017.

Kaniner har relativt kort livslängd och varje djur betingar ett ganska litet ekonomiskt värde. Bevarandearbetet är därför sårbart i och med att antalet gotlandskaniner och antalet genbanker av olika anledningar snabbt kan minska. Det krävs hela tiden påfyllning med nya genbanker för att ersätta dem som slutar. De flesta genbankerna är bara aktiva under några få år. Antalet genbanker och antalet genbanksdjur har hållit sig relativt konstant, eller sakta stigande, under senare år (åren 2010-2017).

Gotlandskaninregistret

Varje genbanksbesättning rapporterar sin verksamhet genom en årsrapport till genbanksansvarig. Kopior på utfärdade genbanksintyg bifogas årsrapporten. Genbanksansvarig utses av Föreningen Gotlandskaninens styrelse, och ansvarar för att data från årsrapporter och genbanksintyg förs in i gotlandskaninregistret. Endast genbanksansvarig har rätt att ändra i detta register. Genbanksansvarig för också ett separat register med uppgift om genbanksinnehavarnas namn, adress och telefonnummer och upprätthåller kontakt med genbanksinnehavarna. Kopplingen mellan dessa register är genbanksnumret.

Kaninregistret är tillgängligt för den som är intresserad och består av en Excel-fil med data om varje enskild kanin i genbanken. Förutom normal säkerhetslagring hos den genbanksansvarige, lagras en ständigt uppdaterad kopia genom en ”molntjänst”, vilket betyder att samtliga i Föreningen Gotlandskaninens styrelse har åtkomst till registret. Registret innehåller följande data i enlighet med riktlinjerna som registerförande förening:

- Kaninens namn och kön
- Genbanksnummer för besättning där kaninen är född och där intyget är utfärdat
- Genbanksintygsnummer
- Kaninens registreringsnummer
- Födelsedatum och år
- Moderns namn och registreringsnummer
- Faderns namn och registreringsnummer
- Antalet ungar i den kull där den registrerade kaninen ingår

- Kaninens färg och teckning
- I vilken genbank kaninen finns och har funnits
- Rapport om dödsfall och orsak
- Rapporterad senast (årtal och genbank)
- Övrigt (ex. vikt, vidaresåld)

Avelsmål

Rasen gotlandskanin skall bevaras utan inkorsning av andra raser med bibehållande av goda lantrasegenskaper (hårdiga, sunda djur, produktiva i relation till utfodring och miljö och med goda föräldraegenskaper) samt med största möjliga genetiska variation. I princip alla gotlandskaniner skall finnas inom rasramen. Avelsbasen skall inte förändras genom ensidigt avelsurval. Lynne, hälsa och reproduktionsförmåga är viktigare än färg och teckning. Om färganlag som idag inte syns skulle visa sig igen ska dessa djur tillåtas gå vidare i avel. Albinoanlag och rexanlag fanns bland founderdjuren och ska vare sig gynnas eller missgynnas.

Målet är att bevara gotlandskaninen som det hushållsdjur det formats till. Normalt innebär det att köttet från djuren används som en del i självhushållet. Även skinnet kan komma till användning.

Antalet djur som används i avelsarbetet, dvs fått ungar efter sig under året, ska vara minst 250 djur av vardera könet och antalet genbanker minst 100, spridda över hela Sverige.

Avelsarbetets genomförande

- Genbanksinnehavaren avgör själv avelskombinationer med hjälp av föreningens skriftliga vägledning "Avelsråd för genbanksbesättningar (juni 2012, uppdaterad november 2016)". Strävan är att lika många hanar som honor kommer till användning i avelsarbetet.
- Föreningen Gotlandskaninen tillhandahåller ett dataprogram via hemsidan för att kunna göra genetiska analyser av bevarandearbetet och för att underlätta avelsarbetet. Med hjälp av detta dataprogram kan genbanksinnehavarna bland annat se inavelsgrad för tänkta parningar.
- Inavel skall i möjligaste mån motverkas genom att om möjligt inte para kaniner med någon gemensam släkting på genbanksintygen (dvs. två generationer bakåt). I föreningens genetikprogram på hemsidan kan provparning göras för att se hur hög inaveln blir i den tänkta kullen. Föreningens rekommendation är att inaveln i kullar understiger 4 %, räknat på hela stamtavlan. Fyra procent är för närvarande den genomsnittliga inaveln i rasens kullar.
- Fördelningen av founderalleler i den levande populationen utjämnas så långt möjligt är. Detta mäts genom spridningen av varje individs "mean kinshipvärde" (MK, genomsnittligt släktskap) i populationen. Genom att uppmuntra avel på individer med låga MK-värden och begränsa avel med individer vars MK-värden är höga, närmar man sig den önskade utjämnningen.
- Djur skall inte användas i avel om de visar sig bära på anlag för ärftliga defekter. Hittills har inga sådana kunnat dokumenteras i rasen.
- Rasens avelsdjur föds upp i genbanksbesättningar. Dessa är särskilt kontrollerade och godkända av Föreningen Gotlandskaninen. Genbanksbesättningarna ingår i ett rapporteringssystem som föreningen fastställt.

- Enskilda djur ska vara identifierbara (se ovan under identifiering och registrering av djur).
- Djuren ska hållas under förhållanden som är rimligt nära ”in situ”. Ingen form av konstgjord befruktning får förekomma.

Utvärdering av avelsarbetet

Årligen sker utvärdering genom räkning av antalet genbanksdjur, antalet födda kullar, kullstorlek, kvoten mellan använda hanar och honor, ungdödlighet mm.

Mätbara mål i utvärderingen är antalet aktiva genbanker (ska vara minst 100), antal honor och hanar som använts i avel under året, alltså fått ungar efter sig (ska vara minst 250 av vardera könet).

Avelsplanens giltighetstid och ändringar i avelsplanen

Avelsplanen skall gälla mellan de datum som Jordbruksverket fastställer. Eventuella ändringar i avelsplanen skall ske i samråd med Jordbruksverket.

Avelsplanen ersätter motsvarande plan från 2012, beslut JBV dnr 5.3.17-8619/13.

Föreningen Gotlandskaninen, 2017-10-15

Frida Hardenberg
Ordförande

Anders Lekander
Sekreterare

Bilaga: Utvärdering av avelsarbetet 2012-2016